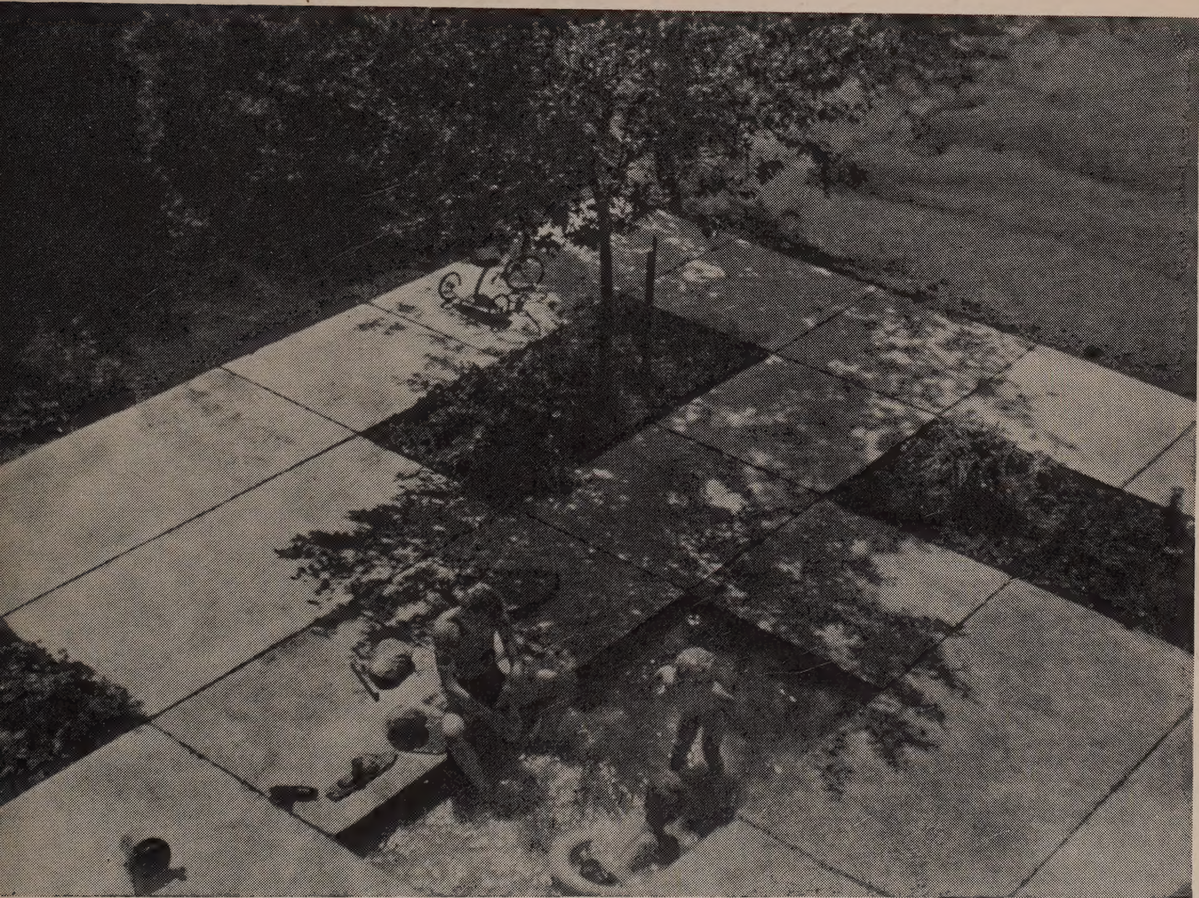
FORUM

maandblad voor architectuur en gebonden kunsten

3
1953

CIAM

English Summary

CIAM-Holland

Page 91

For centuries artists were the allies of kings, popes and wealthy merchants. We admire the miracles they have left behind. But the miracles for which we crave to-day are no longer the same, nor need we marvel at them in quite the same way.

Although not necessarily miracles in themselves, results of future creative activity may still—put together—bring about what we have all come to regard as a miracle: a world in which human beings can live as they should, less burdened, because construction instead of destruction, will then have become rule.

Although the results of true creativity seldom prove to be entirely positive when confronted with reality, the intention can never be otherwise.

To-day the artist is constructive, sine qua non; the ally of everyman, or no man. There is no need for him to choose since he has already chosen.

Report of the commission on the subject discussed during the 9th meeting of C. I. A. M. at Sigtuna — Sweden

Page 104

1. The commission decided not to endeavour to formulate the term "Habitat", but to determine to what extent it can be adapted to subject which will be discussed during the 9th congress.

According to Giedion: The biologist does not only apply the term to the space into which an animal retires or in which it sleeps. He also uses it to indicate the "atmosphere" of the space concerned. The word Habitat can also be used in a larger sense because it can be applied in connection with plants as well as animals.

In relation to human beings the word "Habitat" includes everything connected with the "annexation" of the soil and the way in which the above mentioned "space" is organized according to the biological, social and spiritual needs of Man. Architects and townplanners are however, usually concerned with a more limited sense of the word Habitat and we should therefore limit the sense of the word according to the nature of the preliminary activities of the meeting.

"Habitat" has been defined in three different ways. In view of the fact that we are not merely concerned with an exact definition, we will cite them as they were given:

I. The natural or artificial environment of Man, corresponding with his spiritual, intellectual and physical needs.

II. The environment which corresponds with everyday domestic life of the individual or the family (not including outdoor-work). Consisting of: The living-space (or the space in which one sleeps). The way in which this space is organized and the connection between this space and the one's used for domestic life. The perceptible influence of the world outside on the already mentioned living space and the perceptible connection between those influences and the life of the community.

III. The physical environment of our daily life (of the individual as well as of the family).

Résumé français

CIAM-Hollande

Page 91

Pendant des siècles les artistes ont servi les rois, les papes et les marchants riches. Nous admirons leurs créations — mais aujourd'hui nous désirons bien autre chose.

En résumant tous nos moments créatifs, moments qui ne doivent pas être pour cela chacun un miracle, il sera peut-être possible de réaliser ce que nous avons considéré comme un miracle: un monde dans lequel l'homme — moins chargé — puisse suivre ses propres inclinations parce qu'alors l'élément constructif dominera au lieu de l'élément destructif.

Quoique les résultats de ce qui est vraiment créatif — vue la réalité de l'existance — ne puissent que rarement être positifs, l'intention ne peut jamais être autre chose qu'exclusivement positive.

Aujourd'hui l'artiste est constructif, sine qua non; il sert tous ou personne. Il n'y a pas de choix pour lui, parce qu'il a déjà choisi.

La „Charte de l'Habitat"

Page 114

Constatations sur le thème du CIAM 9

D'après Bottoni (Constatations et résolutions CIAM 8) les congrès précédents ont: „......pratiquement épuisé les principaux problèmes liés à la technique et l'architecture moderne et à l'urbanisme".

L'analyse des aspects individuels a beaucoup contribué à la compréhension du sujet. Mais pendant le huitième congrès il est devenue évident que la compréhension des problèmes compliqués en question, n'est pas possible par l'application de methodes analytiques. Quoique les parties constituantes du „Core" aient été déterminées avec succes, il était évident que le „Core" ne résulte pas de l'assemblement des parties. Dans l'avenir, il faudrait, par conséquence, approcher le sujet d'un point de vue plus „synthétique".

Le thème choisi pour CIAM 9 était la „Charte de l'Habitat". Reste à savoir, de quel point de vue le thème doit être approché, parceque l'approchement du problème déterminera aussi son résultat. Conclusion: Le Habitat est un élément du milieu physique organisé, de l'homme.

Dans ce cas, la „Charte de l'Habitat" nous donnera des instructions concrètes au sujet de l'habitation humaine. La „Contribution à la Charte de l'Habitat" par la groupe hollandaise „Opbouw", peut-être considérée comme un effort vers la réalisation d'une telle conception. Cependant, d'un point de vue d'urbanisme et d'architecture moderne, la définition du mot Habitat mentionnée ci-dessus, est beaucoup trop étroite. Le mot désigne plutôt: une structure vivante, organisée. Dans une telle société il y aura un jeu perpétuel d'action et de réaction entre tous les membres et entre les membres individuels et la société.

La „Charte de l'Habitat" doit être l'expression du principe fondamental d'une société telle. La fonction, l'émotion et la technique ne suffiseront jamais comme éléments nécessaires pour arriver à la forme „juste" de l'habitation humaine.

„Kunst ist weder Impression naturhafter Objektivität noch Expression seelenhafter Subjektivität, sie ist Werk und Zeugnis der Beziehung zwischen der substantia humana und der substantia rerum, das gestaltgewordene Zwischen". (Martin Buber: Urdistanz und Beziehung).

2. We should never forget the two-fold nature of the "Habitat". It can be used in the concrete as well as in the abstract sense. On the one hand it expresses something composed out of materials, but on the other hand it may be our "conception" of the subject, the way in which we visualize the "habitat". The task-groups are asked, as far as their preliminary activities are concerned, to limit themselves to "concrete" examples and problems. From these we hope to compose a "Charte de d'Habitat". We should always bear in mind that the "concrete" Habitat is the expression of an "abstract" conception.

3. Our activities should be dominated by the search for *"quality"* and the *relation existing between the parts and the whole*.

4. We declare the Habitat to be a *living whole*, a change of the parts therefore means a change of the whole. We declare the Habitat to be dynamic, it changes as Man and the community change. We also declare that the Habitat plays an active part in this continuous change, that Man and Habitat influence each other reciprocally.

The „Charte de l'Habitat"

Page 114

Thoughts on the principal subject of the 9th CIAM Congress.

According to Bottoni (Constatations et Resolutions, CIAM 8) former meetings of CIAM have: "......pratiquement épuisé les principaux problèmes liés à la technique et l'architecture moderne et de l'urbanisme". The analysis of individual aspects has contributed much to the understanding of the whole and the solving of the problems concerned, but during the 8th meeting of CIAM it also became evident that the ultimate understanding of the complicated problems involved, cannot be reached by "analytical" methods.

Although the integral constituents of the "Core" were succesfully determined, it also became evident that the "Core" does not come into being by adding-up the parts of which it is composed.

In future the subject must therefore be approached from a more "synthetic" point of view.

The theme, chosen for the 9th meeting of CIAM, was the "Charte de l'Habitat". The question remained from which point of view the subject had to be approached, for the approach, will in its turn determine the outcome.

The conclusion was, that the Habitat forms part of the function called "living" inside the human community.

If so, the "Charte de l'Habitat" will provide us with concrete instructions on the subject of human dwellings. The "Contribution à la Charte de l'Habitat" of the Dutch group "Opbouw" may be regarded as an effort in this direction.

However, from the point of view of present-day architecture and town-planning, the above mentioned definition of the word Habitat is much too limited. The human settlement must be approached from a synthetic point of view and conceived as a whole, a living whole. In this „living" community there must be a relation between individuals and a relation between the individual and the whole.

The "Charte de l'Habitat" must be the expression of the principle on which the community is based, a principle of which the human dwelling should be the material expression. Function, engineering and emotion alone, will never provide the necessary elements of right form.

"Kunst ist weder Impression naturhafter Objectivität noch Expression seelenhafter Subjektivität, sie ist Werk und Zeugnis der Beziehung zwischen der substantia humana und der substantia rerum, das gestaltgewordene Zwischen". (Martin Buber: Urdistanz und Beziehung).

Nederlandse vertaling van pag. 104

Rapport van de commissie over het onderwerp, besproken tijdens het 9de CIAM congres te Sigtuna-Zweden

1. De commissie besluit geen poging te doen het begrip „Habitat" te formuleren, maar zal daarentegen trachten het gebied te omschrijven waardoor het onderwerp van het 9de congres wordt begrensd.

Volgens Giedion verstaat de bioloog onder het begrip „Habitat" niet slechts de ruimte waarin een levend „wezen" zich terugtrekt of waarin het slaapt, maar bovendien het wezen of de „atmosfeer" van die ruimte. De term Habitat kan echter ook in ruimere zin worden opgevat, daar zij zowel in betrekking tot planten als tot dieren wordt gebruikt.

In betrekking tot de mens kunnen we zeggen, dat het woord „Habitat" alles omvat wat verband houdt met het in bezit nemen van de bodem en met de wijze waarop hij de ruimte organiseert, overeenkomstig zijn biologische, sociologische en geestelijke behoeften. Het gebied dat door de architect en de stedebouwkundige wordt omvat, is echter van geringere omvang. Als gevolg hiervan zullen we het begrip Habitat in meer beperkte zin moeten opvatten, overeenkomstig de wijze waarop het tijdens de voorbereidende werkzaamheden van het a.s. congres kan worden gebruikt. Men heeft het begrip op drie verschillende wijzen geformuleerd. In verband met het feit dat we niet slechts één definitie zoeken, maar de „omschrijving" van het gestelde probleem, citeren wij ze hier zoals ze zijn gegeven:

I. De natuurlijke of door de mens geschapen omgeving welke in overeenstemming is met zijn geestelijke, intellectuele en physieke constitutie.

II. De omgeving, behorend bij het huiselijk leven van alle dag, zowel van de „familie" als van het „individu" (uitgezonderd de werkgelegenheid buitenshuis). Deze bestaat uit: De woonruimte (of de ruimte waarin wordt geslapen), de organisatie van deze ruimte en het verband tussen deze ruimte en die, welke worden gebruikt voor het dagelijkse leven.

De waarneembare invloeden van de buitenwereld op de genoemde woonruimte en het waarneembare verband tussen deze invloeden en het leven der gemeenschap.

III. Het physieke milieu waarin het dagelijkse leven zich afspeelt en dat door dit dagelijkse leven wordt gevormd, zowel van de familie als van het individu.

2. Er dient met nadruk gewezen te worden op het tweeledige karakter van de „Habitat". Dit begrip kan namelijk zowel in abstracte als in concrete zin worden opgevat. Enerzijds drukt het iets „concreets" uit, iets wat uit materialen is samengesteld, anderzijds vertolkt het iets abstracts, de „conceptie" die wij ervan vormen.

De werkgroepen wordt verzocht zich, voor zover het de voorbereidende werkzaamheden betreft, in hoofdzaak met „concrete" voorbeelden en vraagstukken bezig te houden. Hoewel wij zullen trachten aan de hand van de bestudering van deze „concrete" problemen een „Charte de l'habitat" samen te stellen, verzoeken wij de groepen nooit de abstracte kant van het probleem uit het oog te willen verliezen, daar de „concrete" Habitat tenslotte de materiële uitdrukking van de abstracte voorstelling is.

3. Onze bestudering en onze critische analyses dienen te worden beheerst door het zoeken naar *kwaliteit, de onderlinge betrekkingen der delen* en hun *verhouding tot het geheel*.

4. Wij verklaren dat de „Habitat" een *organisch geheel* is en dat het wijzigen van één der delen een wijziging van het geheel inhoudt. Wij verklaren dat de „Habitat" geen „statische" eenheid is, dat zij onophoudelijk verandert naarmate de mens en de gemeenschap veranderen.

Wij verklaren bovendien dat de „Habitat" in deze verandering geen „passieve" rol speelt, maar dat de „Habitat" en de mens *elkander onafgebroken wederzijds bepalen*.

Maandblad gewijd aan Architectuur en Gebonden Kunsten. Opgericht door het Genootschap ,,Architectura et Amicitia'' in samenwerking met de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Bond van Nederlandsche Architecten, B. N. A. Orgaan van het Genootschap A. et A.

Redactie Secretariaat: Mej. I. D. Foest, Keizersgracht 476, Amsterdam-C., tel. 35375, aan wie alle voor de redactie bestemde stukken moeten worden gezonden

INHOUD VAN DIT NUMMER:

Het volgende nummer zal gewijd zijn aan:

Laboratorium te Amsterdam
Scholenbouw in Engeland
A et A 10e leergang te Doorn

,,FORUM'' verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs *f* 24.— per jaar
Losse nummers, indien aanwezig *f* 2.50 per nummer
Alles franco per post bij vooruitbetaling te voldoen
Voor België Frs. 340.—

Prijs van dit nummer *f* 2.50

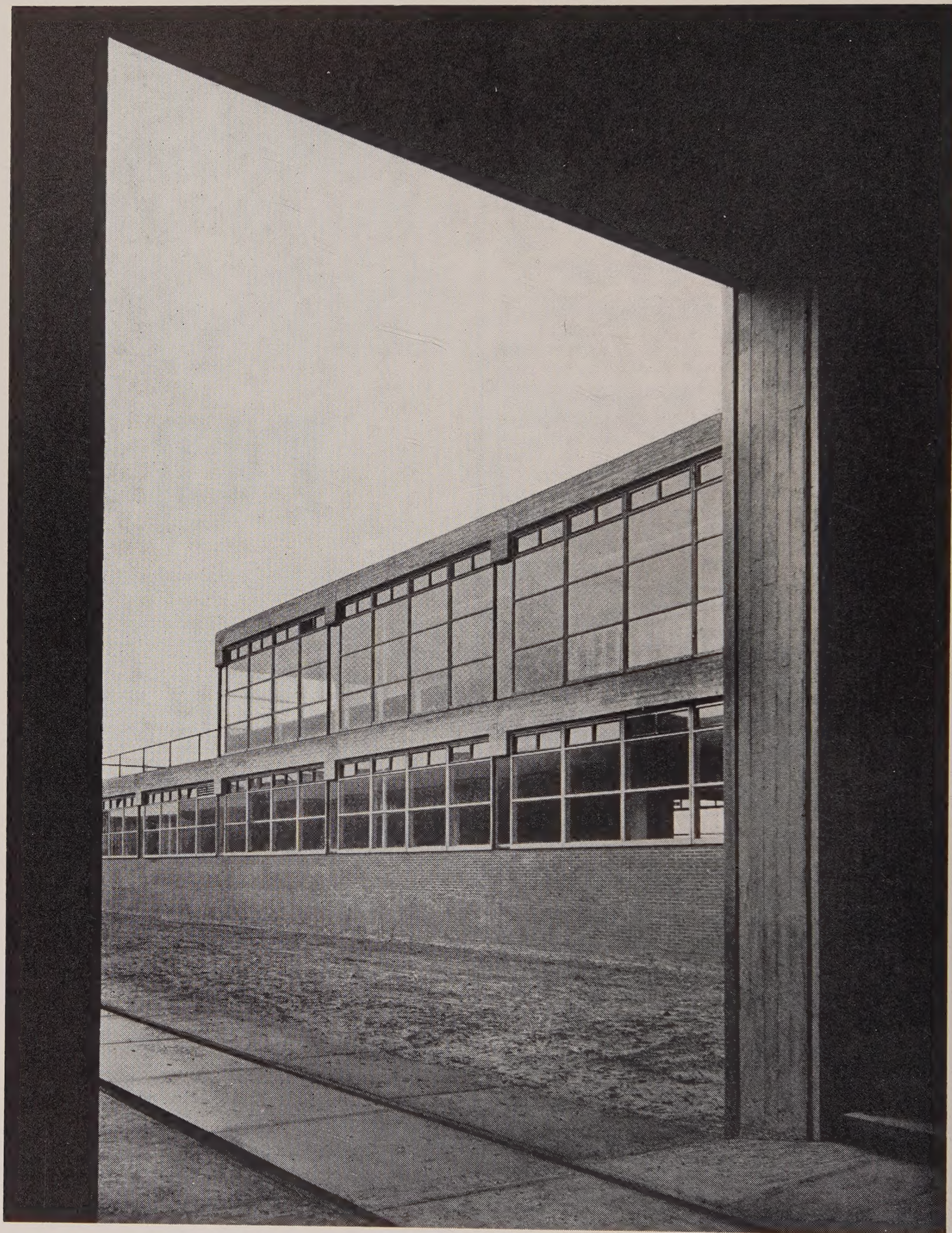
Voor advertenties wende men zich tot de uitgever

Uitgave en Administratie: G. VAN SAANE, Herengracht 406
Amsterdam-C. - Telefoon 36186 - Postrekening 681.31.

Achtste Jaargang No. 3
Maart 1953

FORUM

Dit nummer is samengesteld door de
C I A M-groep Nederland

Een spoorlijn doorkruist de verbindingsgang tussen het gebouw voor sociale voorzieningen en de fabriekshal

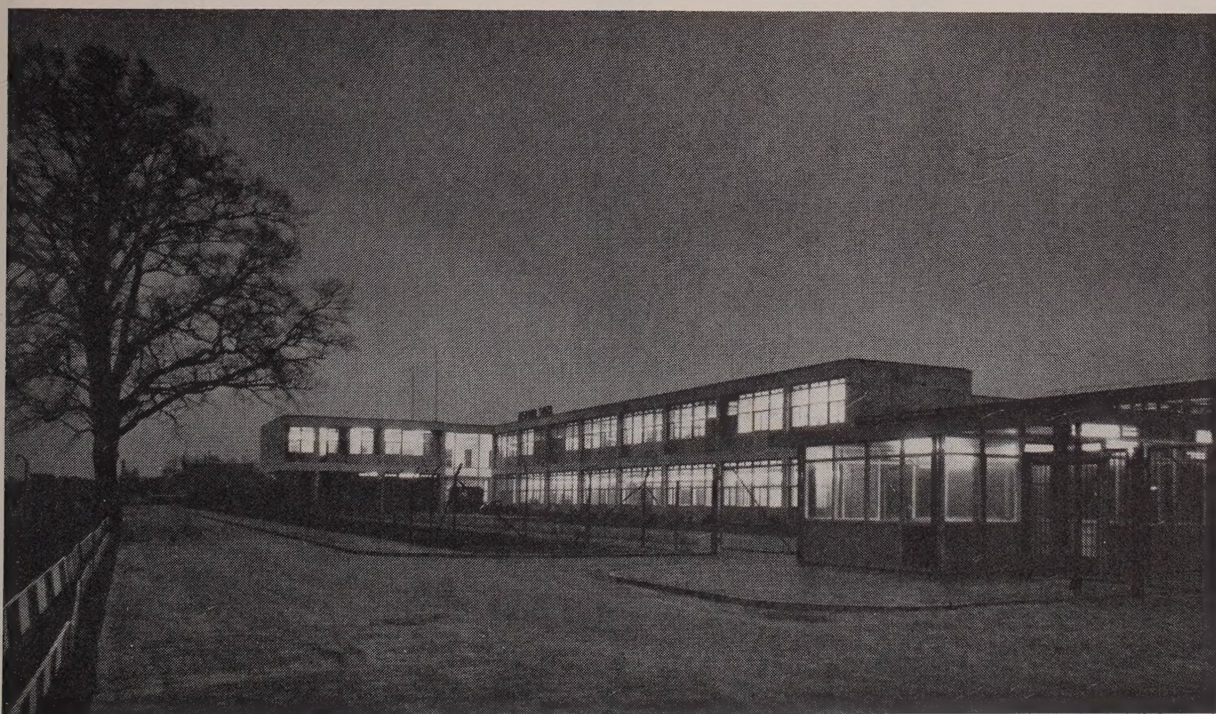
Fabriekscomplex voor Hispano Suiza Nederland te Breda

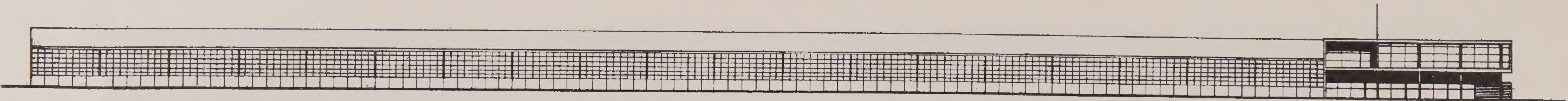
Arch. bur. Van den Broek en Bakema

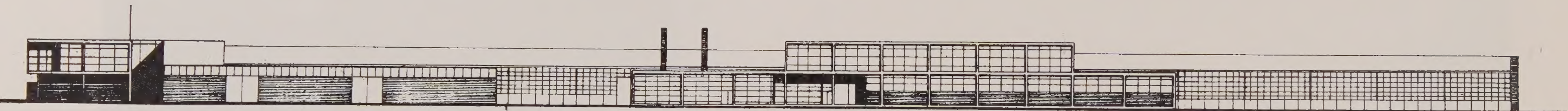
Situatie

Alle foto's van Bern. van Gils

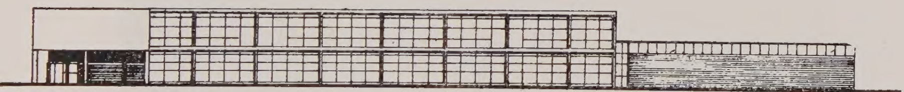

Zuidgevel

Noordgevel

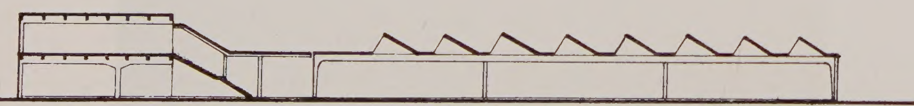
Oostgevel

Westgevel

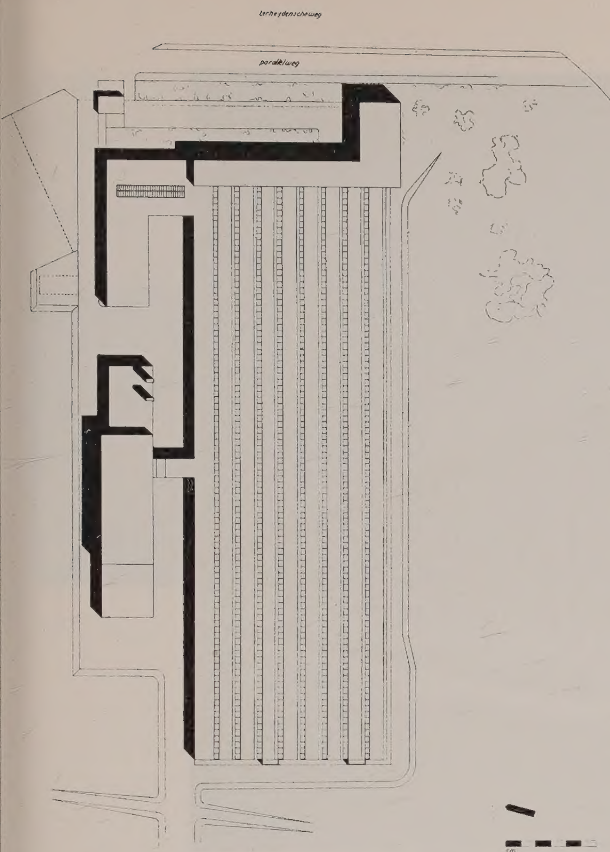

Langsdoorsnede

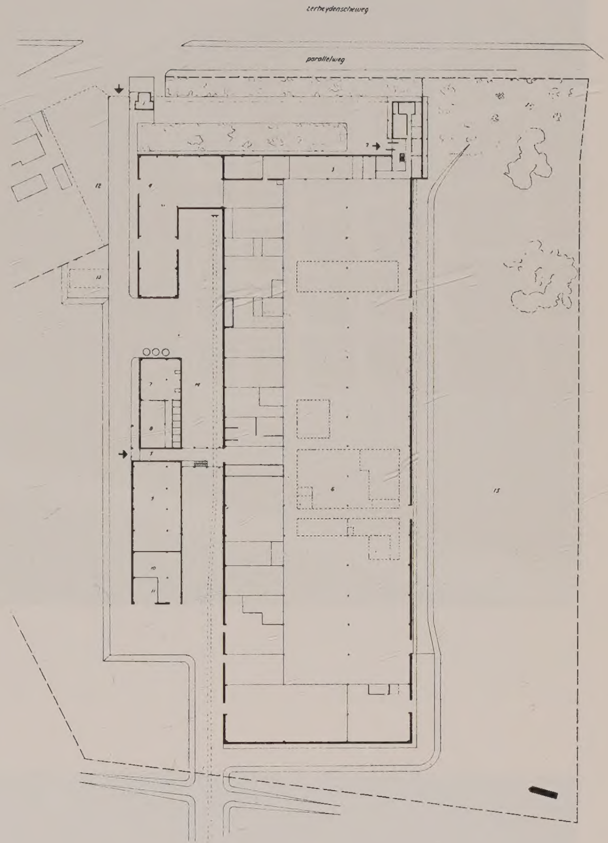

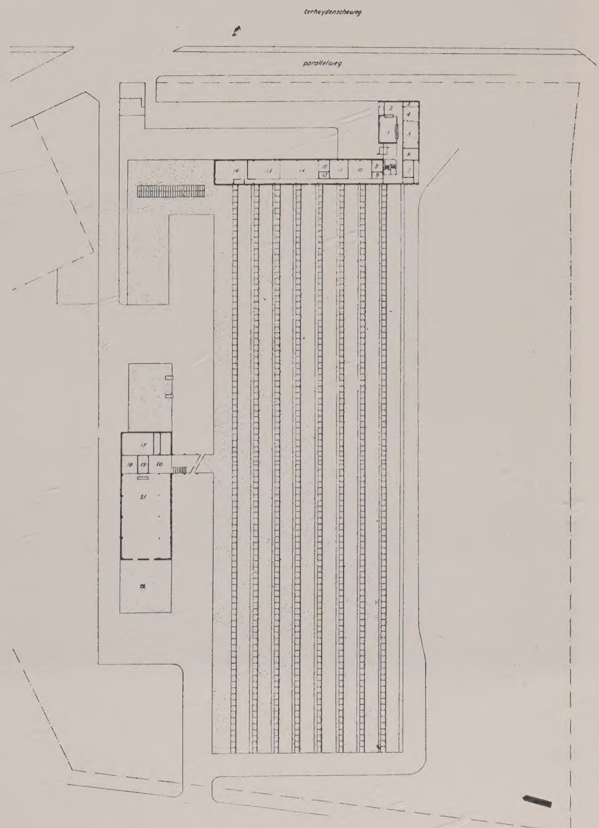
Dwarsdoorsnede

Hispano Suiza Nederland

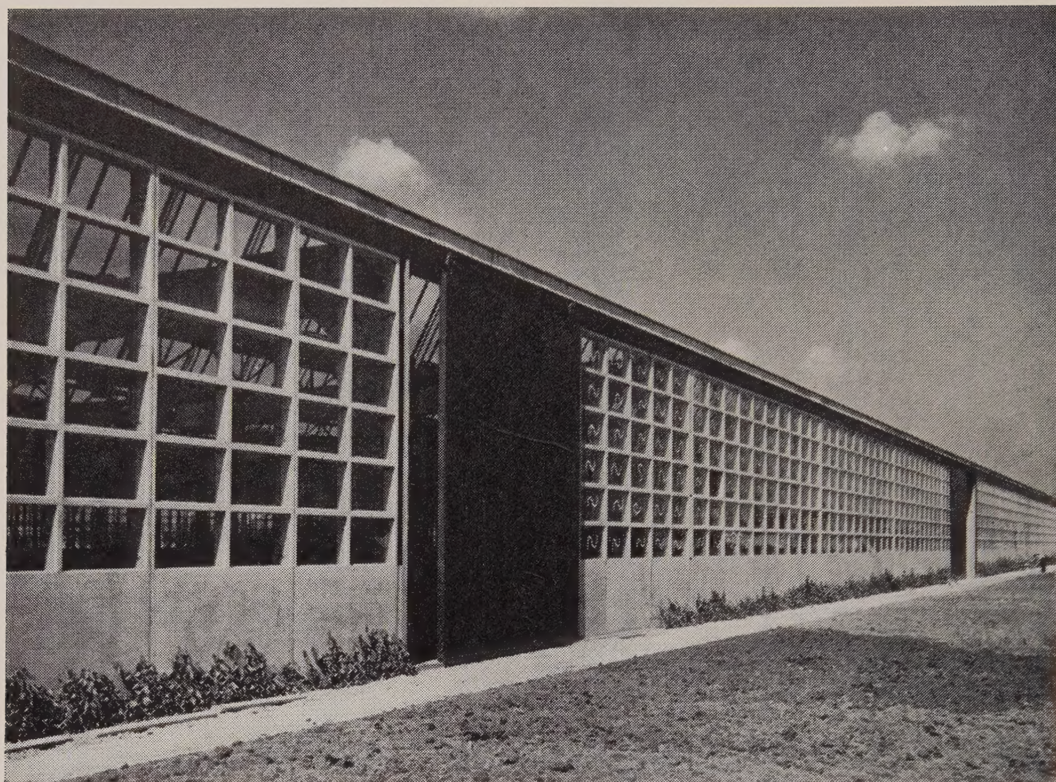

Begane grond

1 Portiersloge
2 Ingang kantoor
3 Kantoor
4 Magazijn
5 Ingang fabriek
6 Fabriek
7 Ketelhuis
8 Electrische centrale
9 Was- en kleedlokalen
10 Kistenberging
11 Garage
12 Rijwielstalling
13 Vuilopslag
14 Spoorbaan
15 Sportterrein

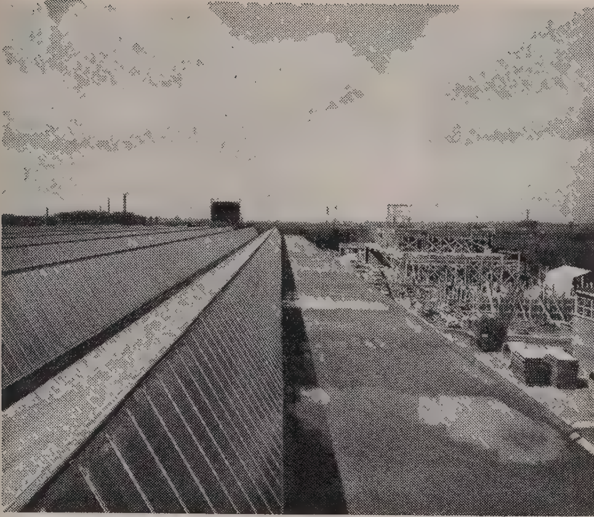
Verdieping

1 Directie
2 Directie secretariaat
3 Directie secretariaat
4 Directie verkoop
5 Vergaderzaal
6 Garderobe toilet
7 Wachtruimte
8 Chef inkoop
9 Wachtkamer
10 Inkoop
11 Toilet
12 Boekhouding
13 Kluis
14 Administratie
15 Hollerith
16 Tekenkamer
17 Was- en kleedruimte
18 Staf
19 Keuken
20 Hal
21 Cantine
22 Terras

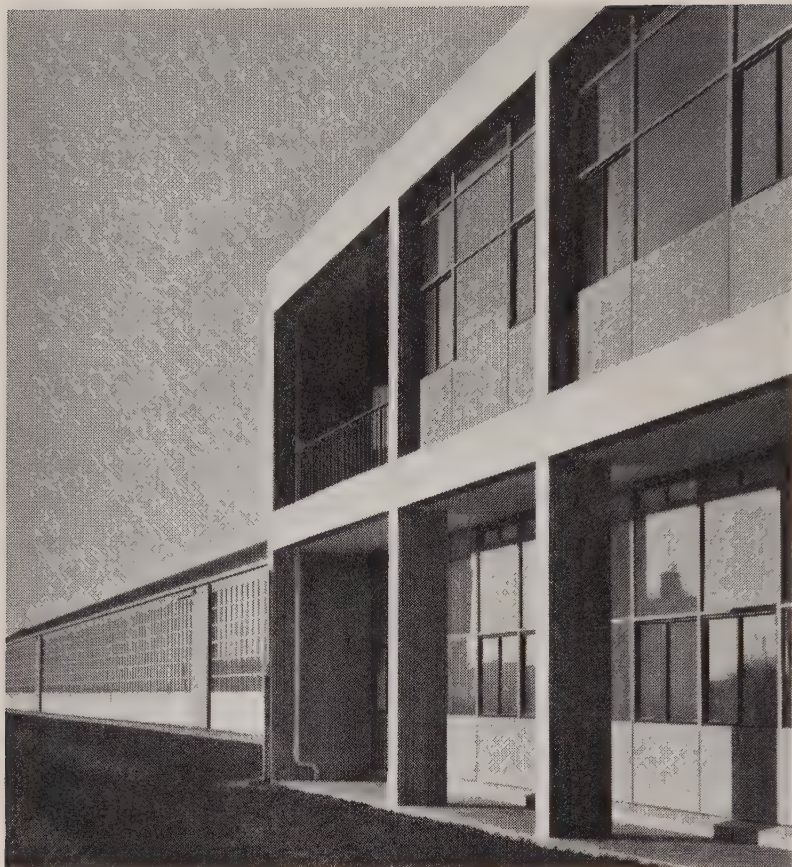

Fabriekshal

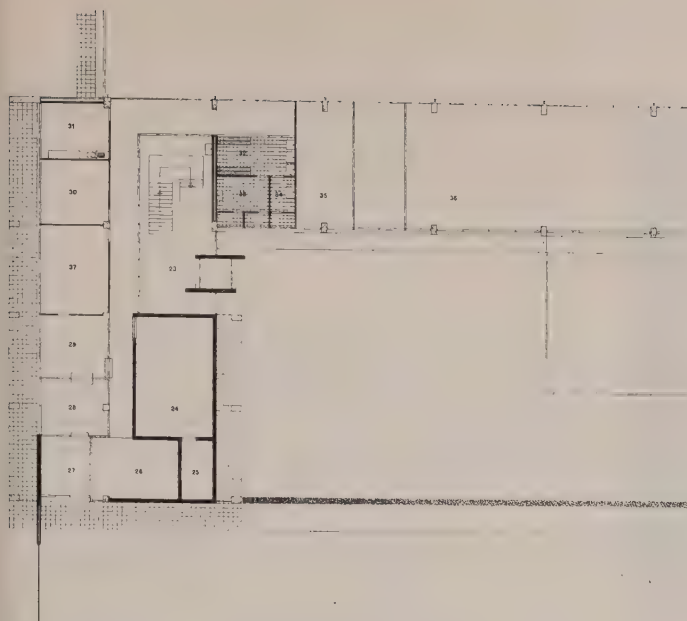

Directievleugel

Hispano Suiza Nederland

Beg. grond

23 Hal
24 Archief
25 Accuruimte
26 Telefoon
27 Wachtkamer
28 Secr. personeelschef
29 Commissie arbeiders
30 Kantoor
31 Verbandkamer
32 Garderobe
33 Toilet heren
34 Toilet dames
35 Chef exploitatie
36 Gammes
37 Personeelschef

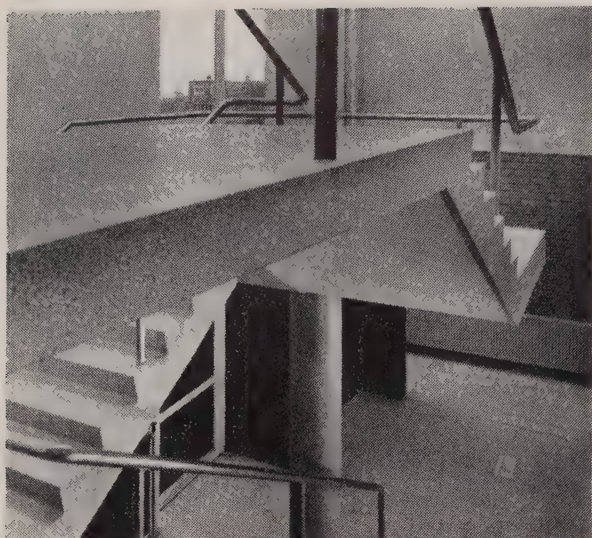

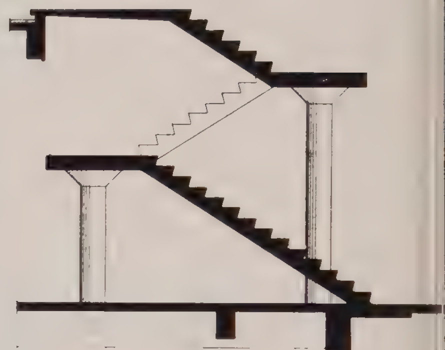
Verdieping

Directievleugel en administratiegebouw

37 Directie
38 Directie secretariaat
39 Directie secretariaat
40 Directie verkoop
41 Vergaderzaal
42 Garderobe en toilet
43 Keuken
44 Wachtruimte
45 Wachtruimte
46 Inkoop
47 Inkoop chef
48 Garderobe
49 Toilet heren
50 Werkkast
51 Toilet dames
52 Kluis
53 Boekhouding
54 Administratie
55 Wachtruimte
56 Telefoniste

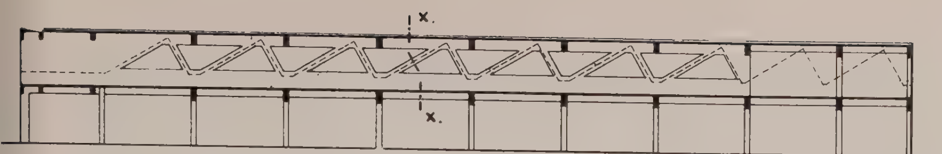

Hispano Suiza Nederland

Doorsnede over de gang

Eeuwenlang waren kunstenaars dienaren van koningen, pausen en rijke kooplieden. Wij bewonderen wat zij maakten. Doch waar wij nu — vandaag — naar hunkeren is van geheel andere aard; ook willen wij er niet meer op dezelfde wijze tegenover staan.

Wanneer wij alle creatieve momenten samenvoegen, momenten die elk afzonderlijk geen wonderen behoeven te zijn, bestaat alsnog de kans dat bereikt wordt wat wij allen te zamen als een wonder zijn gaan beschouwen: een wereld, waarin de mens — minder belast — zijn gewone gang kan gaan, omdat dan het constructieve, niet meer het destructieve, regel is.

Ofschoon de resultaten van het werkelijk creatieve, gezien de aard van de realiteit, zelden uitsluitend positief kunnen zijn, *kan de bedoeling nooit anders zijn — nooit anders dan uitsluitend positief.*

Vandaag is de kunstenaar constructief, sine qua non; vandaag dient hij allen of niemand. Er valt voor hem niet te kiezen, omdat hij al gekozen heeft.

Naar aanleiding van een weekend bijeenkomst van de Nederlandse CIAM-groep ter bespreking van het probleem: Wapenfabriek Hispano Suiza.

Tuinontwerp A. N. Oyevaar Tekst Aldo van Eyck

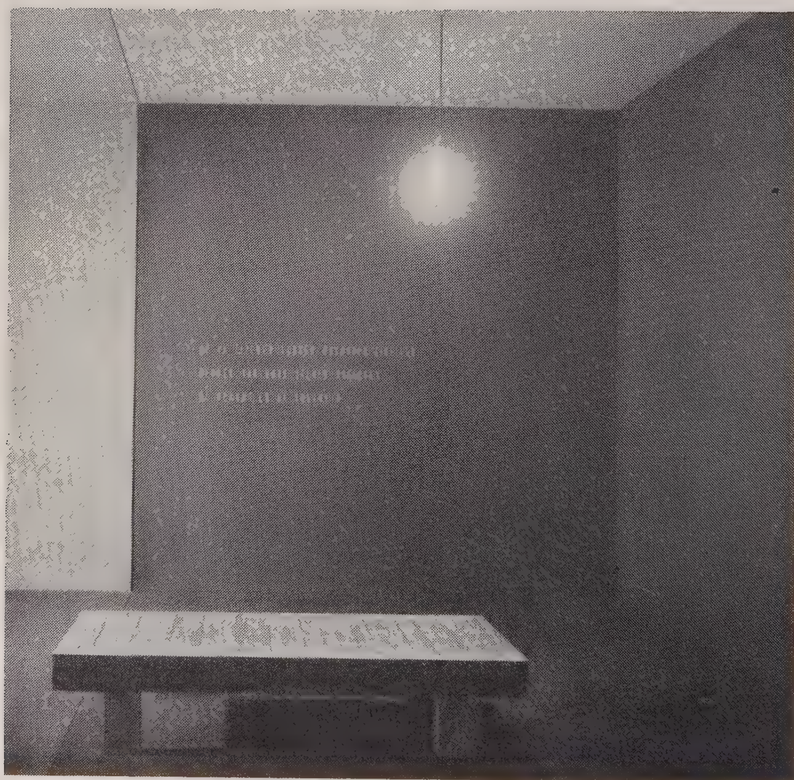
Een ruimte, door kleur begrensd

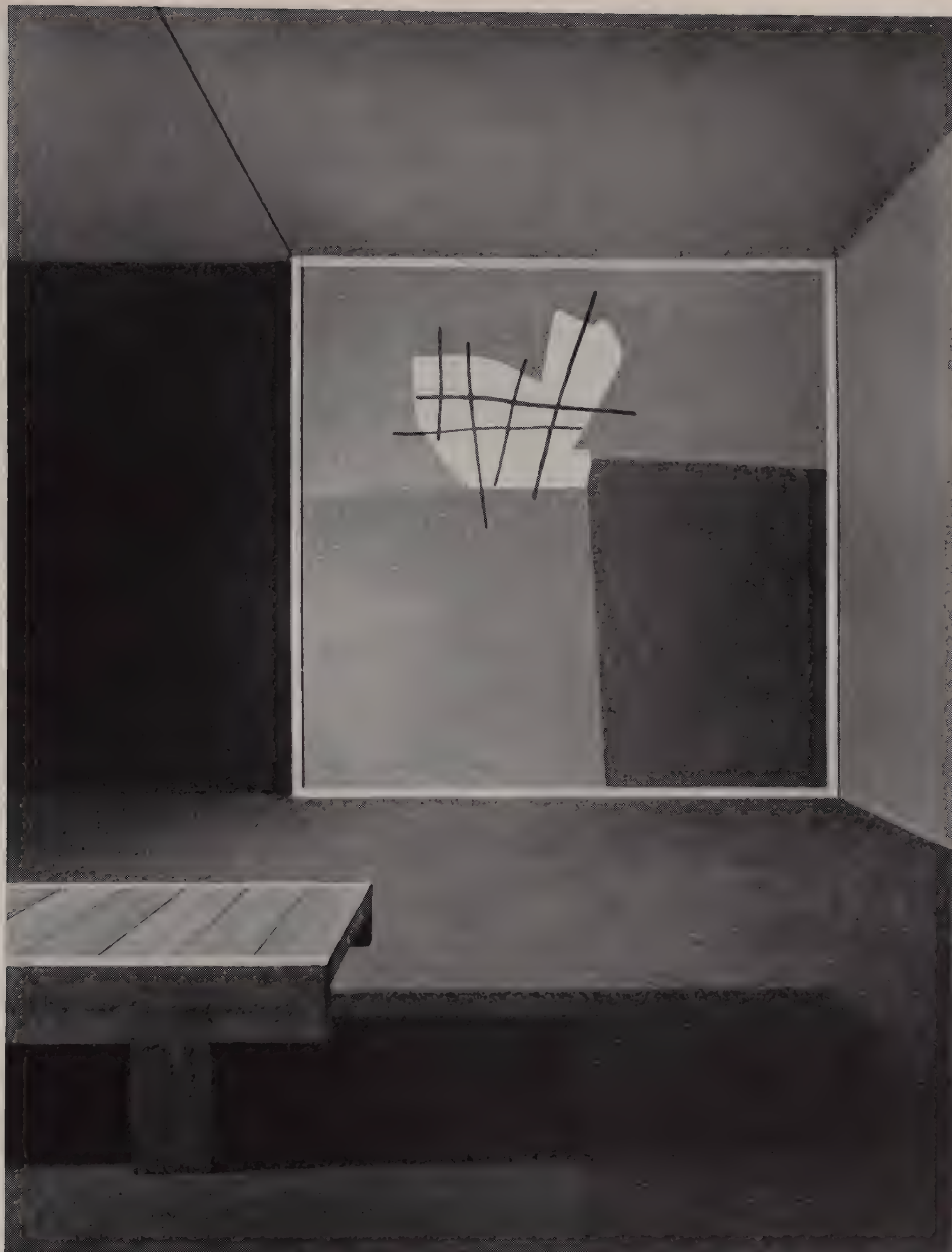
Arch. Aldo van Eyck

Deze ruimte werd opgesteld in één der beneden-hoekzalen in het Stedelijk Museum te Amsterdam, circa 20° gedraaid ten opzichte van de looprichting. De gerasterde vlakken waren diep-paars, de overige blauw. De kleuren van Constants schildering: vermillioen, karmijn, wit en mosterdgeel; de kleur van Luceberts versregels: vermillioen.

Schaal 1 : 300

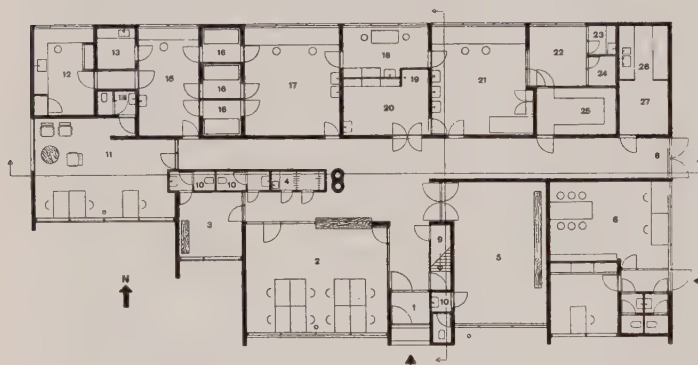

Schildering Constant foto's J. Versnel

Medisch centrum Scheepvaartvereniging Zuid-Rotterdam

Arch. bur. Van den Broek en Bakema

1/400

1 Entrée
2 Administratie
3 Wachtkamer vrouwen
4 Garderobe personeel
5 Wachtkamer mannen
6 Personeel havenpolitie
7 Controleurs havenpolitie
8 Nooduitgang
9 Keldertrap (C.V. en archief)
10 W.C.'s (vrouwen en mannen)
11 Bureau doktoren
12 Laboratorium
13 Huishoudelijk
14 Toilet doktoren
15 Gymnastiek (voorbereiding keuring)
16 Rust- en voorbereid kamers
17 Onderzoek
18 Dagverblijf
19 Douche
20 Opname en Eerste Hulp
21 Verbandkamer
22 Reservekamer voor onderzoek
23 Sterilisatie
24 Donkere Kamer
25 Magazijn
26 Foto
27 Röntgen

De vorm van de plattegrond werd mede bepaald door een spoorlijn

Wachtkamer voor vrouwen

foto's Vrijhof

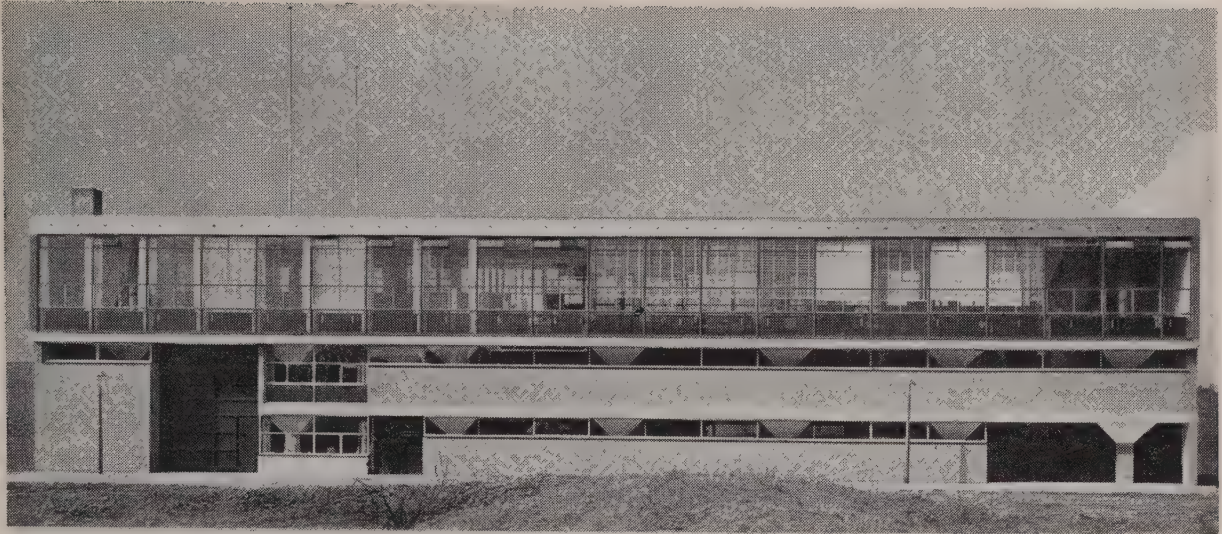

Medisch centrum Scheepvaart-
vereniging Zuid te Rotterdam

foto's Vrijhof

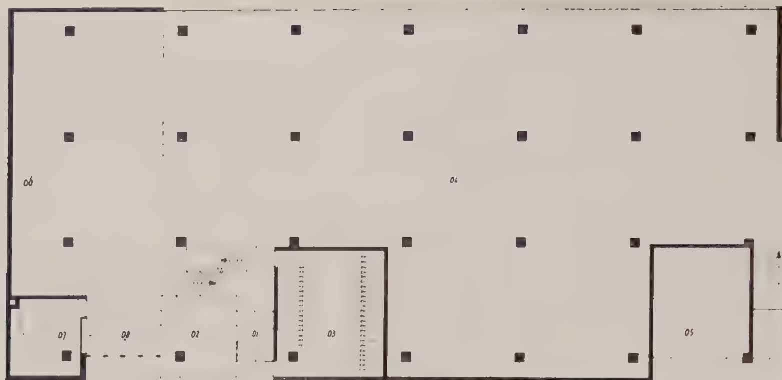

**Metaalmaatschappij van
W. van Houten & Zonen
Rotterdam**

Arch. bur. Van den Broek en Bakema

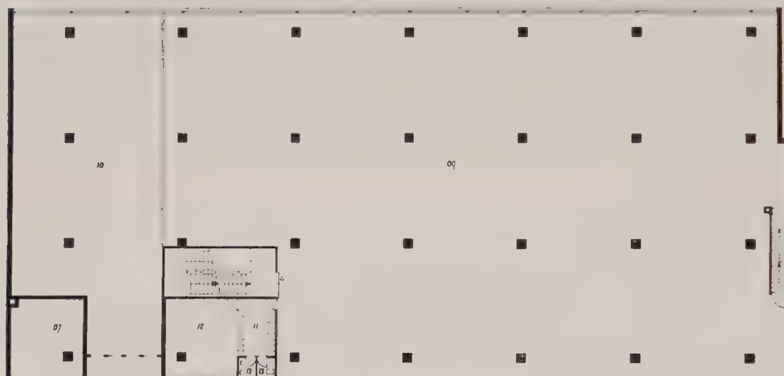

foto's Vrijhof

Parterre

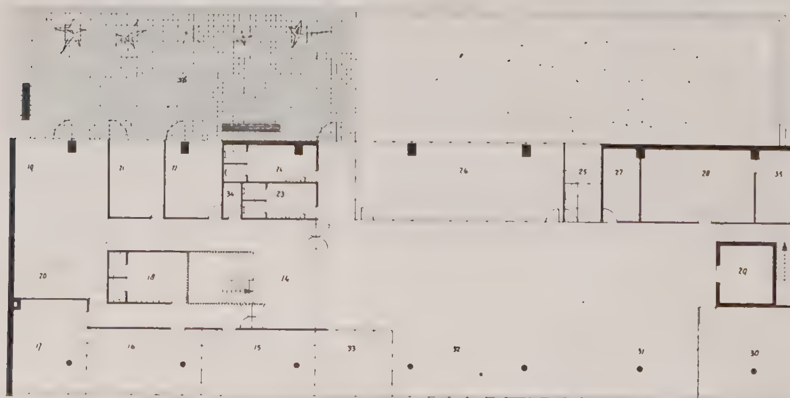
01 Vestibule
02 Expeditiekantoor
03 Rijwielberging
04 Magazijn
05 Garage
06 Magazijn staafmateriaal
07 Centr. Verwarming
08 Expeditie

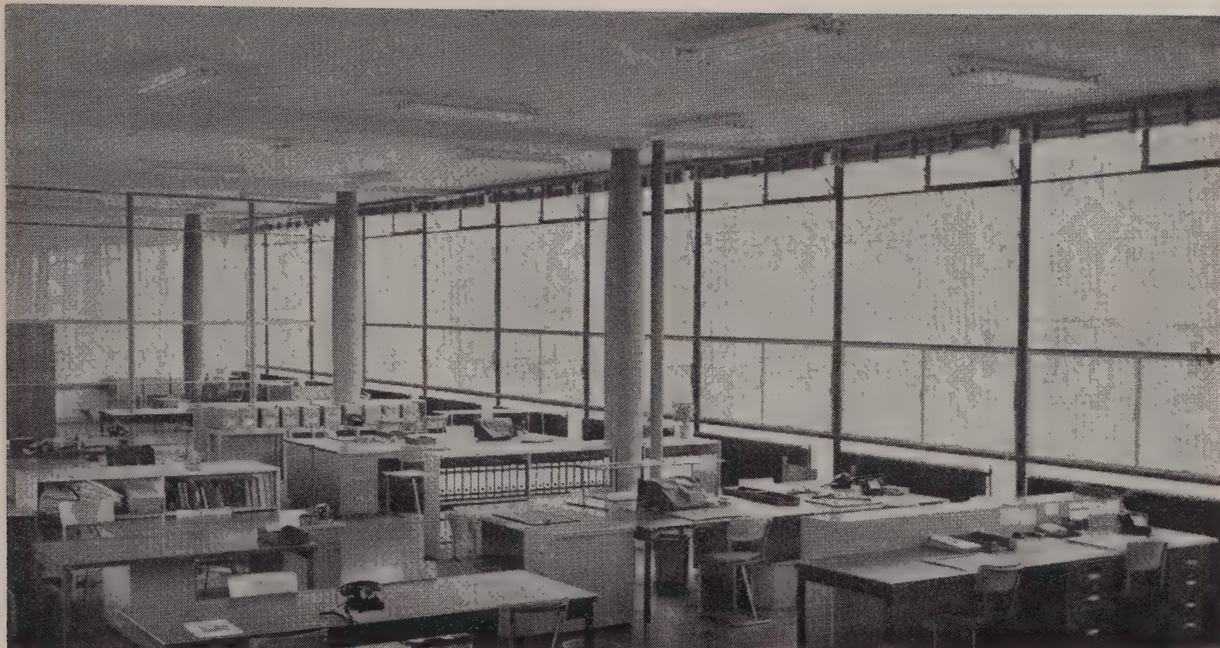
Entresol

09 Magazijn
10 Vide 06
11 Was- en kleedruimte
12 Cantine
13 Toiletten

foto's Vrijhof

Kantoorétage

14 Hal
15 Directiekamer
16 Vergaderzaal
17 Directiekamer
18 Toilet en garderobe directie
19 Koffiekamer
20 Buffet
21 Spreekkamer
22 Spreekkamer
23 Toilet en garderobe dames
24 Toilet en garderobe heren
25 Telefoonkamer
26 Typistenkamer
27 Magazijn drukwerken
28 Archief
29 Kluis
30 Mech. boekhouding
31 Boekhouding
32 Bedrijfsleiding
33 Procuratiehouder
34 Bergkast
35 Archief boekhouding
36 Terras

Metaalmaatsch. van
W. van Houten & Zn.

Verbouwing van een flat voor Dr C. van der Leeuw

Arch. bureau Merkelbach en Elling in samenwerking met Bart v. d. Leck

In het Carlton-Hotel in Amsterdam, waarvan de bestemming van hotel veranderde in flatgebouw in 1949, was gelegenheid geboden op de hoogste verdieping een woning in te richten, waarbij de ter beschikking staande ruimte bepaald werd door de omtrek van de muren en enige betonpeilers, terwijl de ramen slechts in beperkte mate veranderd konden worden.

De badkamer, de keuken, de garderobe en de bergplaats zijn afgesloten ruimten; de overige bestemmingen van wonen, werken, slapen, gaan in ruimtelijke zin in elkander over, terwijl de behoefte om zich in een kleine ruimte te bevinden naar wens vervuld kan worden door gebruik van schuifdeuren of gordijnen.

In het algemeen werden bestaande stoelen gebruikt, aangevuld met kasten en tafels, terwijl de indirecte verlichting aangebracht werd in een scherm boven de ramen, welke over de gehele buitenmuur doorloopt.

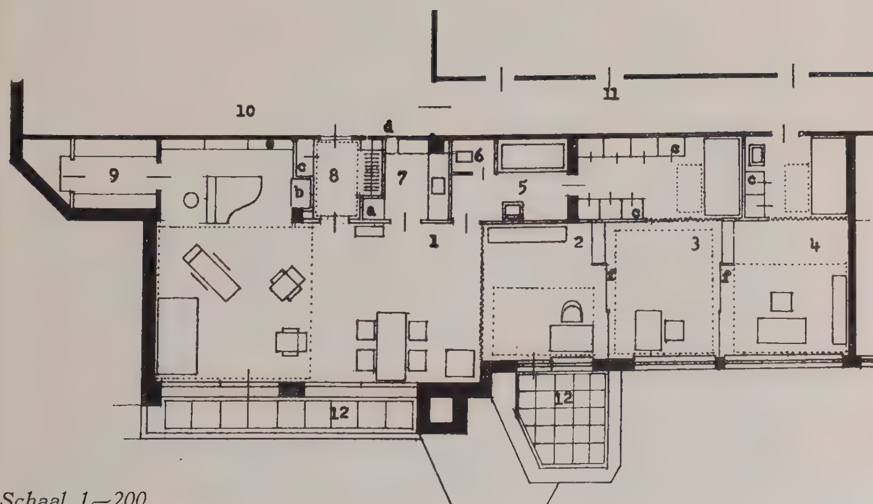
Het kleurenplan werd vastgesteld door de schilder B. van der Leck.

foto's v. d. Poel

1 Woonkamer
2 Werkkamer
3 Slaapkamer
4 Ontvangkamer
5 Bad
6 W.C.
7 Kooknis
8 Ingang
9 Garderobe
10 Hotelkamer
11 Gang
12 Balkon

Schaal 1—200

Verbouwing flat te Amsterdam

Toelichting *Bart van der Leck*

De belangrijkste arbeid van het moderne schilderen is wel, dat de oude schildervormen worden doorbroken.

De schildermiddelen worden bepaald in vlakke vormen en veralgemeende kleur — de drie kleuren, waarin alle kleur is samengetrokken (rood, blauw en geel) — en de drie richtlijnen, twee tegenovergestelde en de diagonaal.

De grond van alle schildering is in het algemeen het vlak met rechte omgrenzing — zowel voor losse schildering als voor een wand. Het is het zien en aanvaarden van deze reële grond, dat heeft medegewerkt om het drie-dimensionale tot de onderbouw van het lichamelijke terug te voeren. In de plaats van het technisch-chaotische van de vroegere schilderkunst komt de ordening en bepaling van vlakke kleur-vormen en lijnen, overeenkomstig het hierboven genoemde — en zo ontstaat de vlakke twee-dimensionaliteit. Doch! hiermede is het proces, dat moet worden ontwikkeld niet afgelopen.

Eigenlijk is het vlak, zowel van het zogenaamde schilderij, als van een wand in het algemeen een stuk van ruimtelijke bouw — dus een onderdeel van architectuur (dat het losse schilderij verplaatsbaar is als een meubel, maakt geen verschil ten opzichte van haar bestaansvoorwaarden) — dus in wezen moet schilderen architecturaal zijn en architecturaal is: dat de achtergrond, waarop geschilderd wordt, intact blijft; aldus komt in de schildering vlakke ruimtevorm en ordening.

Zo ontstaat de architecturale schildering, waarin alle levensvormen kunnen worden opgenomen en omgewerkt, en komt in de bouw een zelfde vlakke kleurvorm in ruimtelijk verband tot architecturale uitdrukking. Is eenmaal dit inzicht verwerkt, dan blijkt wel, dat verdere objecten van aankleding van het interieur in dit plan behoren te worden opgenomen — zich moeten onderwerpen aan de ordelijke, ruimtelijke doorwerking.

Hoe staat deze nieuwe beelding nu ten opzichte van de oude wereld-schilderkunst?

Eigenlijk is de moderne schilderkunst een *uitbouwen* en *doorbraak* van de oude vormen, met meer algemener realiteitsbegrip en psychisch meer verantwoord.

Zij rekent met de reële grondslag van het vlak, als deel van de gebouwde ruimte en ziet de gebouwde ruimte als deel van de architectuur.

De Egyptenaar schilderde in het vlak zonder meer — twee-dimensionaal.

De Griek legde de grondslag voor het drie-dimensionale in, aan deze drie dimensies gebonden, schone verhouding.

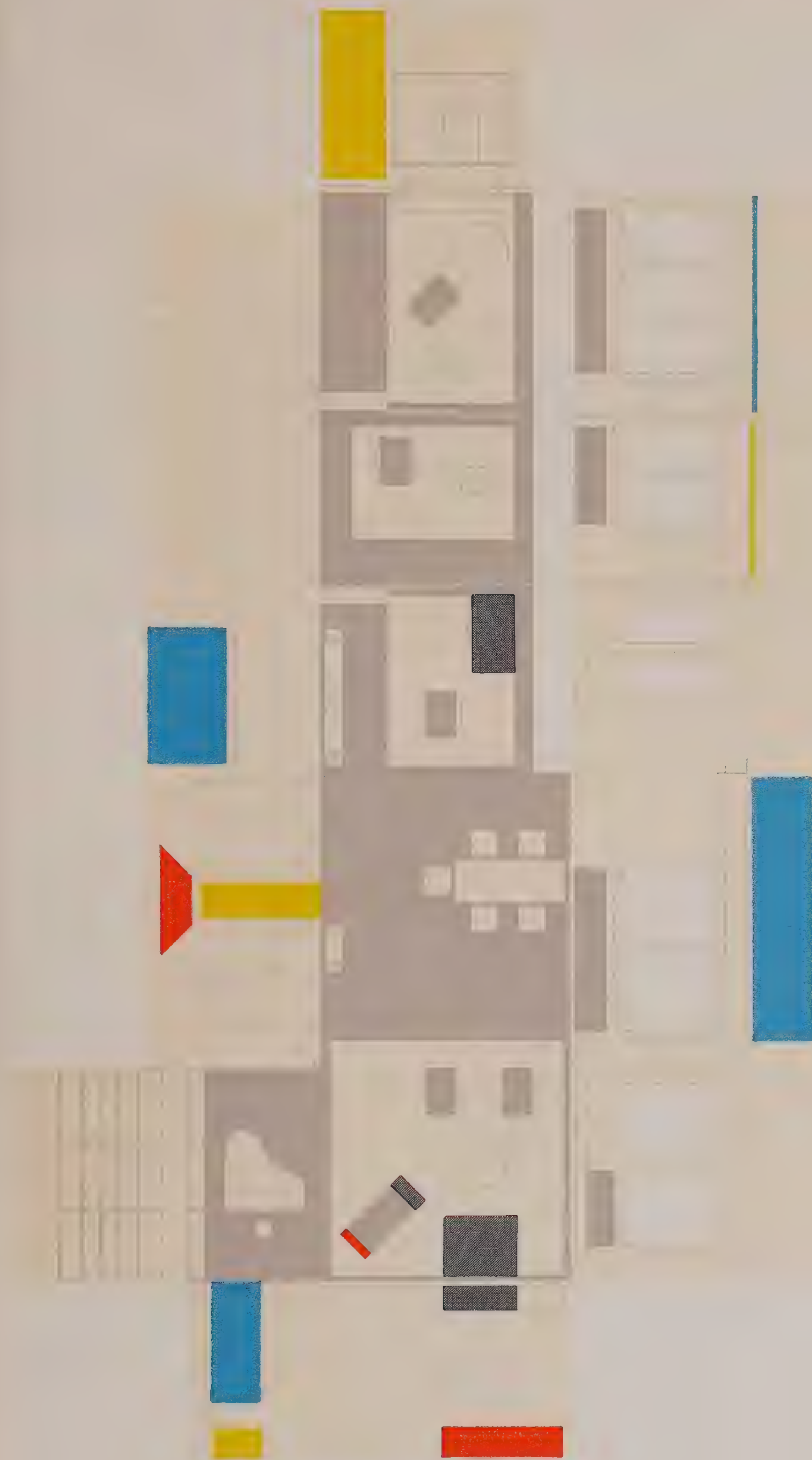
De Middeleeuwse schilderkunst had, behalve beweging in het vlak, een *zekere transcendentie,* die in de moderne schilderkunst *positief* wordt, door dé-materialisatie en doordat de achtergrond (een wit), als eeuwige lichtvoorstelling in de schildering, intact blijft; terwijl de Renaissance de antieke plasticiteit (drie dimensies) handhaaft en zelfs overdrijft. Totdat ten slotte het uit de ons omgevende visualiteit geboren *realisme,* zowel in losse schildering als in architectuur, wordt aanvaard als basis, uit uitgangspunt, maar uitgebouwd tot vlakke ruimtelijkheid, beantwoordend aan de reële eis van de te behandelen stof, waardoor de omvorming van de natuur of het natuurbeeld vanzelfsprekend wordt.

De samenwerking tussen opdrachtgever en architect maakte het mogelijk tot een *geheel nieuwe vorm* van schoonheid te komen in sociaal functioneel verband.

Eén schilder- of kleurkunst vanuit één beeldend inzicht, zodat de decadente tendenz van een ,,vrije'' en een ,,gebonden'' kunst geheel wordt opgeheven.

Bart van der Leck Tegel

Bart van der Leck

Flat in Carlton Hotel te Amsterdam Kleurenplan met uitgeslagen wanden en plafond

CIAM

Congrès de Travail, Sigtuna, Suède *)

Rapport de la Commission sur le thème du CIAM 9

1. La commission décide de ne pas chercher à donner une véritable définition de l'Habitat mais à formuler comme „introduction au thème du 9e Congrès" les limites dans lesquels nous devons circonscrire notre sujet.

D'après Giedion: „Le biologiste entend par Habitat, en français et en anglais non seulement l'endroit où l'animal dort ou se retire mais aussi *l'ambiance, l'esprit* du lieu où il se trouve".

On pourrait même étendre plus encore le sens du terme „Habitat" puisqu'il est employé aussi bien pour les plantes que pour les animaux.

Appliqué à l'homme, le mot Habitat embrasse donc tous les aspects de sa *prise de possession du sol et de l'espace* pour les organiser en vue de sa vie biologique, sociologique et spirituelle.

Mais cette définition de l'Habitat depasse le domaine de l'architecte et de l'urbaniste. Il faut par conséquent limiter le sens du mot tel que nous l'employerons pour les travaux preparatoires des groupes pour le prochain congrès.

Trois définitions ont été proposées. Puisque nous ne cherchons pas *une* définition, mais les limites du problème posé, nous préférons ne pas les modifier et les citer telles quelles:

I. Environnement de l'homme naturel ou crée, établi en vue de son total et harmonieux épanouissement spirituel, intellectuel et physique.

II. Milieu physique de la vie domestique de tous les jours, familiale ou individuelle par exclusion du travail à l'extérieur et constitué par:

le logis (ou l'endroit où l'on dort)
son organisation et sa desserte
ses relations avec les lieux de fréquentations quotidienne
ce que l'on voit du logis
les intrusions perceptibles du monde extérieur
dans la vie du logis et consideré dans ses rapports sensibles avec la vie collective.

III. Milieu physique organisé de la vie quotidienne, familiale ou individuelle.

2. Il importe d'insister sur le double aspect concret et abstrait de l'Habitat.

D'une part le mot designe quelque chose de matériel, fait de matériaux et qui resulte de l'organisation que nous voulons donner à notre Habitat.

D'autre part le mot designe quelque chose d'abstrait, l'idée que nous nous faisons de l'Habitat, la conception que nous en avons, la manière dont nous le pensons.

Nous demandons aux groupes, dans leur travaux préparatoires, de s'attaquer essentiellement à des exemples et à des problèmes concrets, de l'analyse desquels nous tenterons de sortir une „charte de l'Habitat".

Mais nous demandons aux groupes de ne jamais perdre de vue l'idée abstraite dont l'Habitat, sur l'angle concret, n'est que l'expression materielle.

3. Dans nos études et nos analyses critiques, nous devons être dominés par la recherche de la *qualité* et des *rapports* réciproques et multilatéraux des parties et du tout.

4. Nous déclarons que l'Habitat n'est pas morcelé en parties distincts, mais qu'il est une *structure organisée* dont la modification de chaque partie modifie le tout.

Nous déclarons que cet Habitat n'est pas „statique" mais en *perpétuelle* mobilité suivant la mobilité des hommes et de la société. Son organisation est toujours renouvelée.

Nous déclarons qu'il n'est pas *passif* mais qu'il existe entre lui et les hommes un *jeu perpétuel d'actions et de réactions,* les hommes agisant sur cet Habitat en le pensant et en l'organisant, et cet Habitat réagissant sur les hommes en contribuant à les conditionner et, par conséquent, à les faire ce qu'ils sont.

le 28 juin 1952

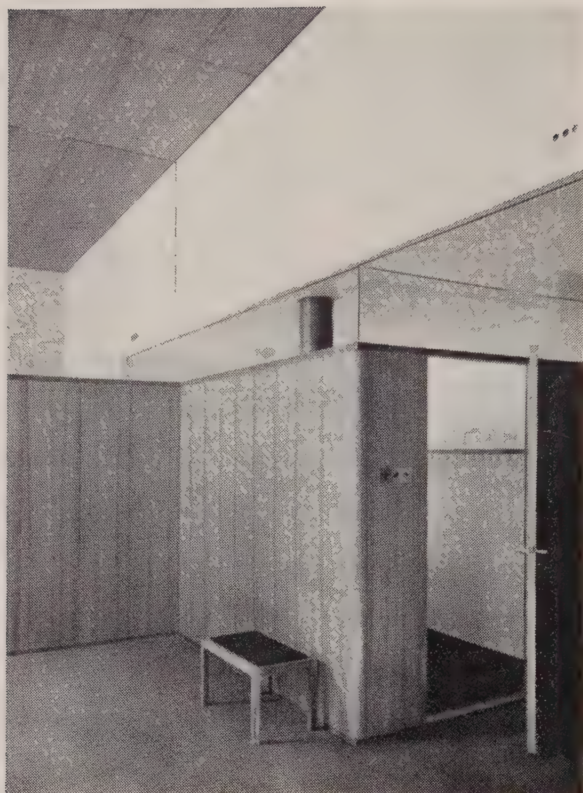
*) Vertaling in het Nederlands voorin na het Franse résumé.

**Directiekantoor Bankgebouw
Heldring & Pierson Den Haag**

Arch. Aldo van Eyck

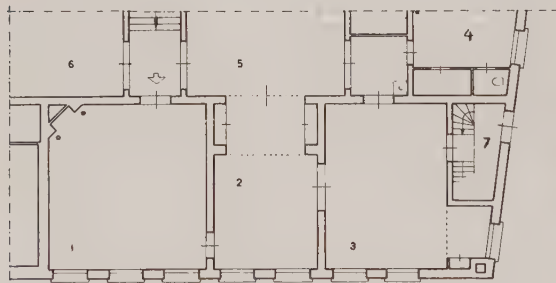

Directiekantoor
Heldring & Pierson

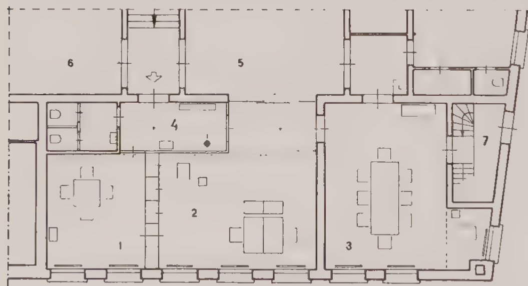

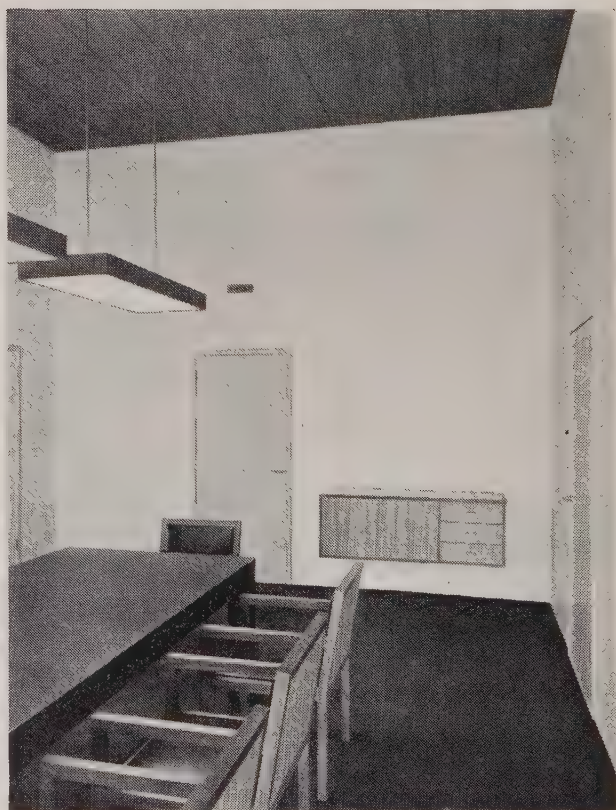
1 Spreekkamer
2 Directeurskamer
3 Koffiekamer
4 Garderobe
5 Kantoor
6 Loketzaal
7 Trap naar conciergewoning

Oude toestand

Nieuwe toestand

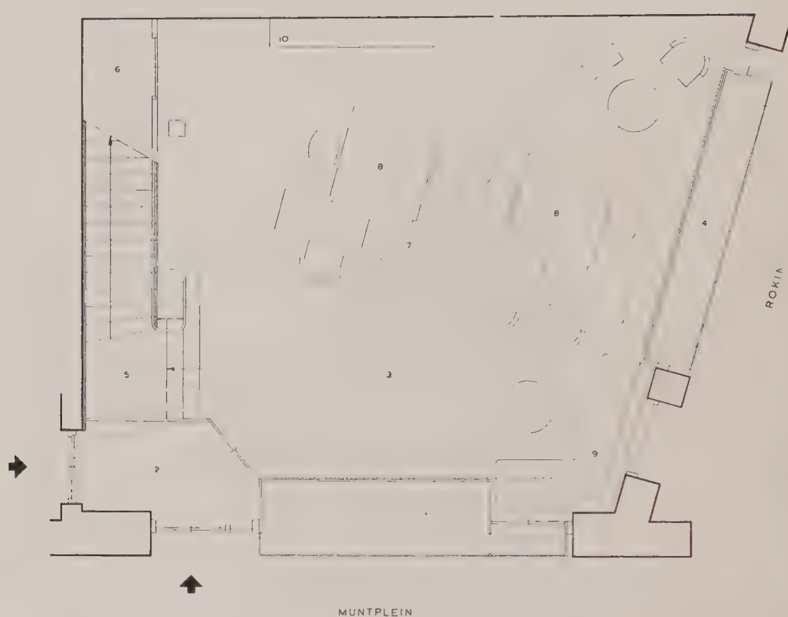

foto's J. Versnel

Informatiekantoor van „De Nederlanden van 1845" te Amsterdam

Archn A. Bodon en Titia Kuipers

1 Ingang
2 Tochtportaal
3 Informatiekantoor
4 Etalage
5 Trap naar spreekkamer op tussenverd.
6 Garderobe
7 Balie
8 Bureau
9 Bank
10 Kast

Schaal 1—100

foto Rits Weyl

Ontwerp voor montagewoningen voor Israël

Arch. H. Salomonson

Een groep Nederlandse Zionisten vroeg mij om een schetsontwerp te maken voor een woonhuis dat zij in Israël met zo weinig mogelijk hulp van vaklieden zouden kunnen opbouwen.

Deze groep bestond uit middenstanders en intellectuelen. De emigratie van een dergelijke groep vindt niet plaats uit acute noodzaak. Dit betekent dat de uiterste soberheid, welke de oorspronkelijke Joodse nederzetting tot eer strekt, in dit geval niet tot uitgangspunt werd.

Dit ontwerp heb ik zo opgevat dat in de eerste plaats een *idee* werd gegeven, die ook bij een onvolkomen uitvoering niet te zeer aangetast zou worden.

De woonkamer, een grote weelde in dat land, is zo gemaakt dat deze als slaapkamer kan worden gebruikt. Het overdekte terras geeft toegang tot een kleine hal, waar men kan eten en zitten, wanneer de woonkamer hiertoe niet beschikbaar is.

Bij de constructie zijn in hoofdzaak twee systemen uitgewerkt. Ten eerste een stelsel van houten stijl- en regelwerk, opgevuld met platen van twee maal eternit, buiten hard, binnen zacht, gevuld met houtwolcement of geëxpandeerde kurk.

Bij het andere systeem worden blokken van cellenbeton opgestapeld, waartussen steeds een gewapend beton kolommetje ontstaat.

In de woonkamer zijn horizontaal schuivende ramen en zonneblinden gedacht. Onder het dak bevindt zich een rand van ventilatieroosters, zodat elke kamer steeds dwars geventileerd kan worden.

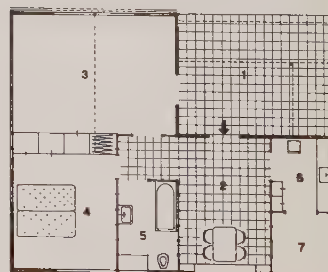
Het plan is door Israëlische collega's en autoriteiten bestudeerd en doelmatig bevonden.

H. Salomonson

Constructie met houten vakwerk en vullingen

Plattegr. alleenstaande huizen

1 Gedeeltelijk overdekt woonterras
2 Hal
3 Woonkamer, in te delen tot twee slaapkamers
4 Slaapkamer
5 Bad en toilet
6 Keuken
7 Bijkeuken

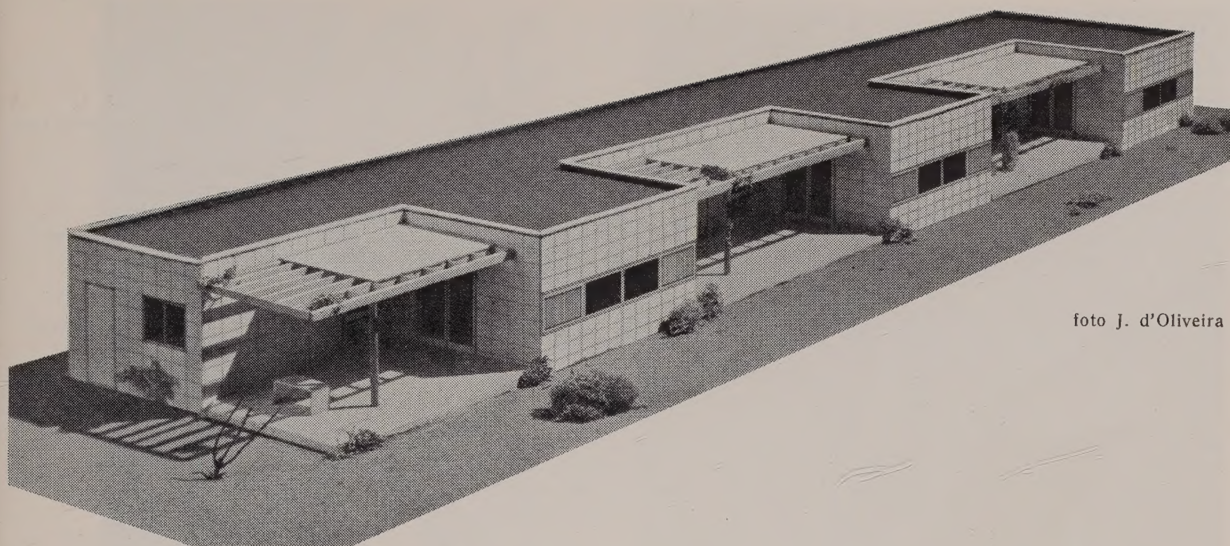
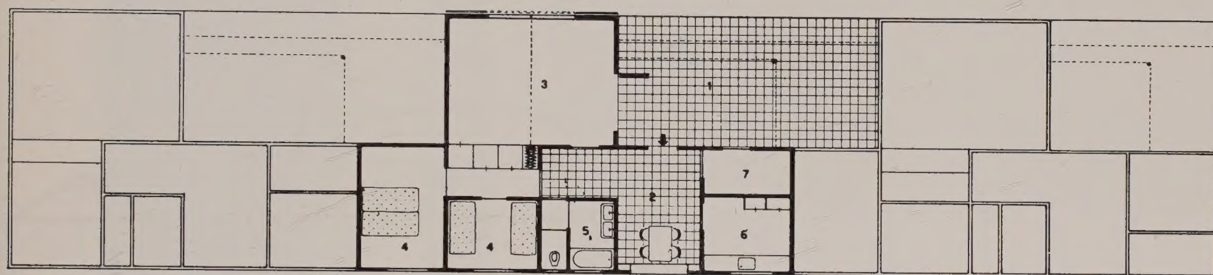

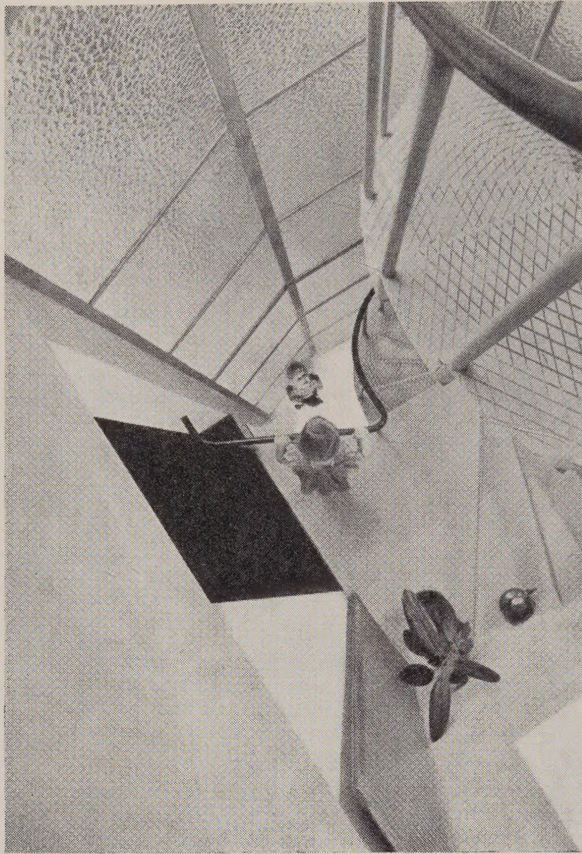
foto J. d'Oliveira

Plattegrond rijenhuizen

Constructie van lichte betonblokken met gewapend beton kolommetjes

Oude toestand

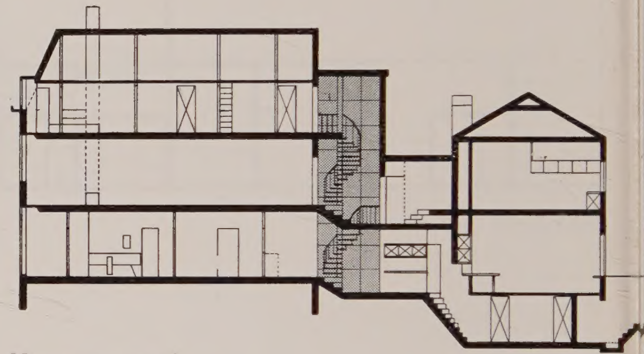
1 Entrée
2 Wachtkamer
3 Spreekkamer Apotheek
4 Open plaats
5 Keuken
6 Bijkeuken
7 Woonkamer
8 Plaats
9 Slaapkamers
10 Slaapkamer ouders
11 Zolder

Nieuwe toestand

4 Entrée
5 Wachtruimte
6 Spreekkamer
7 Kleedkamer
8 Oog- en ooronderzoek
9 Hoogtezon
10 Apotheek
11 Open plaats
12 Keuken
13 Eet- en speelkamer
14 Woonkamer
15 Logeerkamer
16 Badkamer
17 Slaapkamer ouders
18 Kinderslaapkamer
19 Donkere kamer
20 Fotoatelier
21 Droogruimte
22 Bloembak
23 Terras
24 Tuin
25 Trappenhuis

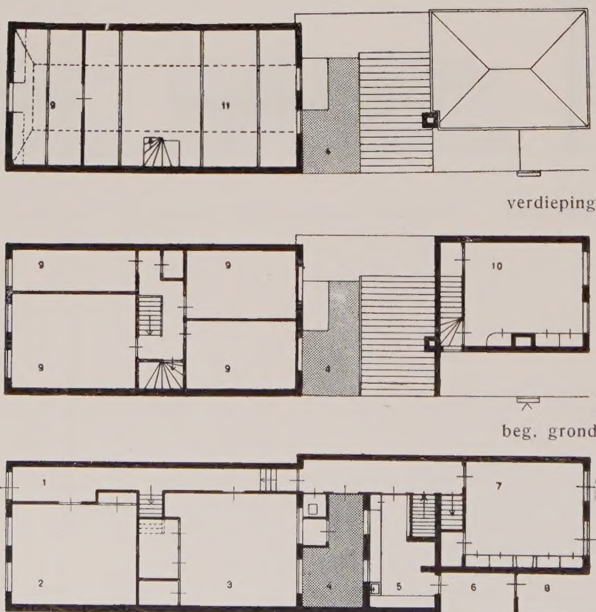
Verbouwing dokterswoning te Ameide

Arch. Jan Rietveld

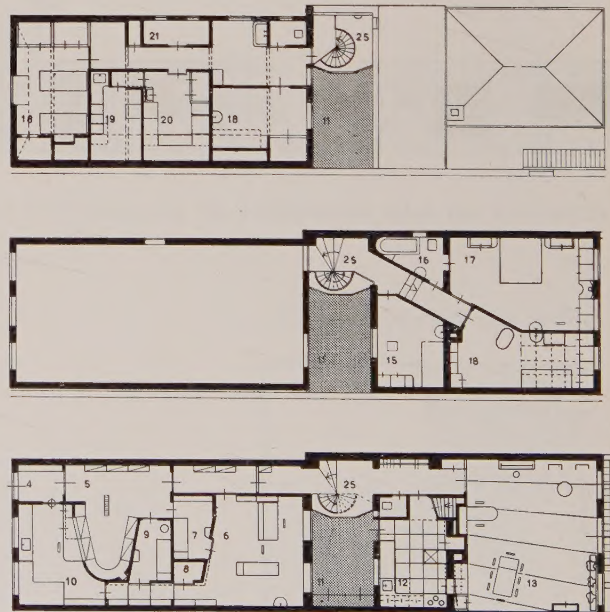

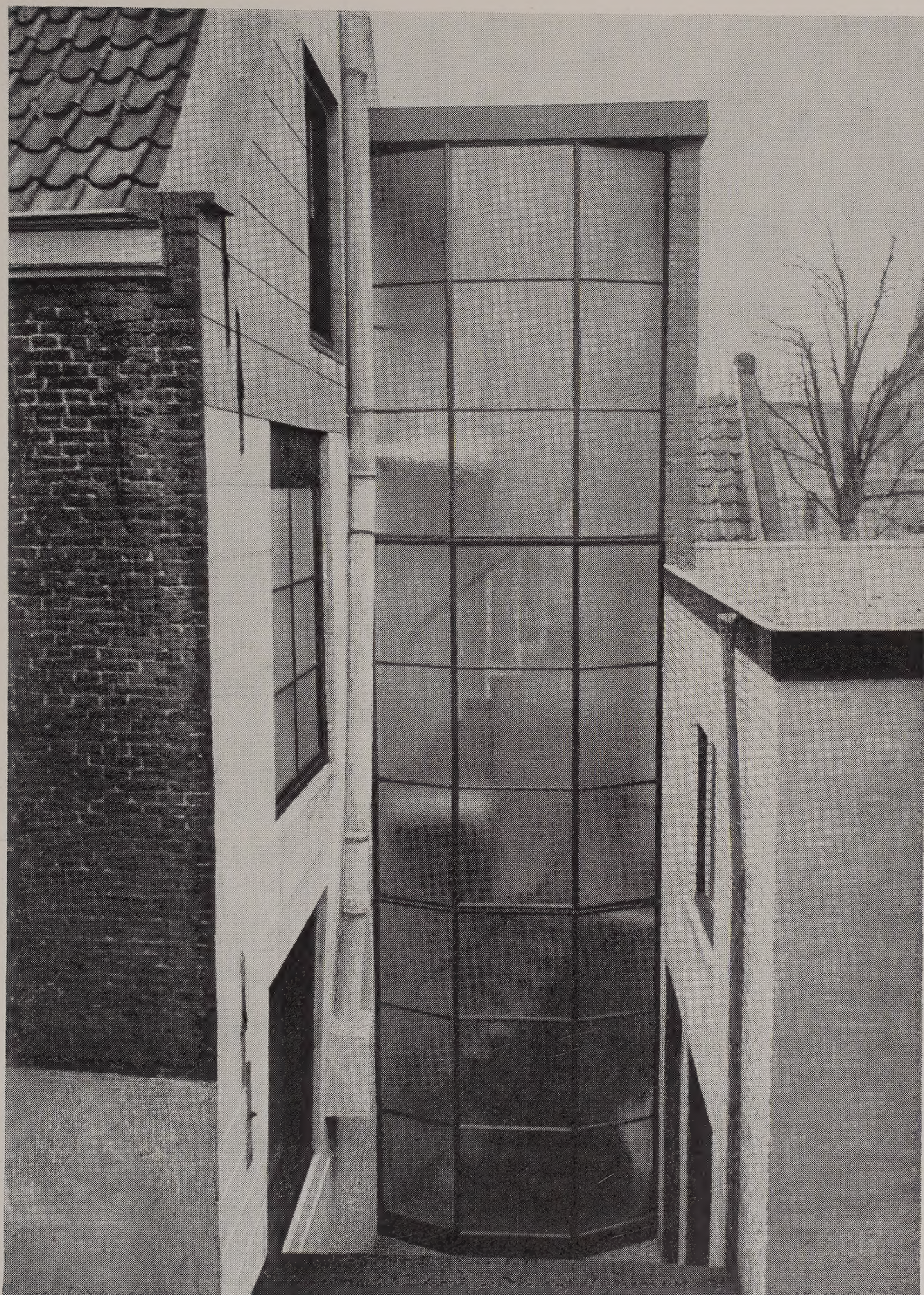
Oude toestand

zolderverdieping

Nieuwe toestand

foto's Nico Jesse

CIAM 9

La charte de l'Habitat

Überlegungen über das Wesen des Themas.

> Die hohe Einsicht wohnt nicht in den einzelnen Kammern, sondern im Gefüge der Welt. Ihr entspricht ein Denken, das sich nicht in abgeteilten Wahrheiten bewegt, sondern im bedeutenden Zusammenhang, und dessen ordnende Kraft auf dem kombinatorischen Vermögen beruht.
> *Ernst Jünger „Das abenteuerliche Herz"*

In ihren früheren Kongressen haben die CIAM verschiedene Teilfunktionen der menschlichen Siedlung untersucht und dabei alle Grössenordnungen des architektonisch-städtebaulichen Gesamtgebietes, von der Minimalwohnung bis zur Regionalplanung, durchschritten. Sie haben damit, wie Bottoni in seiner „Constatations et Résolution" zum 8. Kongress formulierte, „......pratiquement épuisé les principaux problèmes liés à la technique de l'architecture moderne et de l'urbanisme", und mit ihrer Tätigkeit Entscheidendes zur Kenntnis dieser Probleme und zu ihrer Klärung und Lösung beigetragen. Dass die Untersuchung der einzelnen Teilprobleme vor allem unter technisch-funktionellen Aspekten erfolgte und auf sukzessivem und additivem Vorgehen beruhte, war notwendig und bot allein Gewähr dafür, dass jede Aufgabe klar erkannt, exakt untersucht und ihre Lösung konkret postuliert werden könnte.

Am 8. Kongress der CIAM in Hoddesdon wurde offensichtlich, dass die analytische Untersuchung einzelner Teilfunktionen allein bei komplexen Problemen kein umfassendes Ergebnis zeitigen kann. Die Bearbeitung des Themas „The Core" hat gezeigt, dass wohl die integrierenden Bestandteile des „Kerns" erkannt und definiert worden sind, dass jedoch ihre Summe allein noch nicht das Wesen der „Kernbildung" ausmacht. Aus diesem Grunde wurden die Schlussresolutionen als nicht in allen Teilen erschöpfend und verbindlich empfunden und verschiedentlich die Weiterbearbeitung dieses Themas verlangt. Der Grund für dieses nicht vollständig befriedigende Resultat dürfte weitgehend darin zu suchen sein, dass das Problem des „Kerns" zu jenen gehört, die in isolierter Form nicht erfasst werden können und sich der Untersuchung mit analytischen Methoden und unter rein technisch-funktionellen Aspekten im Wesentlichen entziehen. Die Forderung, dass über den „Kern" weiterdiskutiert werden soll, wird dann sinnvoll und erfolgversprechend, wenn dieses Problem in seinen komplexen Beziehungen und Verbindungen, also in synthetischer Schau, gesehen wird. Diesem notwendigen Übergang von der Analyse zur Synthese sollte bei der Wahl und vor allem bei der Präparation der zukünftigen Kongressthemen Rechnung getragen werden. Definierung und Präzisierung eines Problems bestimmen in entscheidendem Masse die Methoden zu seiner Untersuchung, die Art und Weise der Präsentation und schliesslich das Resultat der Arbeit. Aus diesem Grunde kommt den Vorarbeiten der Delegiertenversammlung und der entsprechenden Kommissionen für die Vorbereitung der Themen grösste Bedeutung zu.

Als thema für den 9. Kongress der CIAM im Jahre 1953 ist die Ausarbeitung einer „Charte de l'Habitat" gewählt worden. Somit stellt sich die Frage, in welcher Richtung und in welchem Sinn dieses Thema formuliert, interpretiert und bearbeitet werden soll. Darin liegt implicite die Frage nach dem Ziel dieser Arbeit und nach dem Sinn und Zweck des Resultates.

Dieses Thema könnte in dem Sinne präzisiert werden, dass unter dem Begriff „Habitat" ein Teilproblem, die Funktion „Wohnen" innerhalb der menschlichen Siedlung, verstanden würde. Eine „Charte de l'Habitat" würde in diesem Falle konkrete und allgemeingültige Richtlinien und Vorschläge für die menschliche Wohnung formulieren. Die „Contribution à la Charte de l'Habitat" der holländischen Gruppe OPBOUW zum 8. Kongress stellt einen Versuch in dieser Richtung dar.

Mit einer solchen beschränkenden Verwendung des Begriffs „Habitat" wird jedoch dem heutigen Stand der Architektur und des Städtebaues nicht genügend Rechnung getragen. Jede Isolierung und Spezialisierung eines Problems bedeutet heute eine Verkennung der allgemeinen Situation und der daraus sich ergebenden Notwendigkeiten. Bestandteile einer „Charte de l'Habitat" in obigem Sinn sind in den meisten der bisherigen Kongressarbeiten enthalten; ihre weitere Bearbeitung oder ihre Zusammenfassung, auch in revidierter oder ergänzter Form, kann dem Erfordernis der heutigen Stunde nicht genügen.

Notwendig dagegen ist die Erkenntnis, dass die Isolierung einzelner Probleme und ihre separate Bearbeitung nur ungenügende Werte, die Summe der einzelnen Teile noch nicht das Ganze ergibt. *Die menschliche Siedlung muss in synthetischer Schau als Ganzheit und Einheit, als Formung unseres gesamten Lebensraumes, erfasst werden.* Dabei soll unter dieser „Formung" weder die Massierung gleichgerichteter Einzelner im Sinne des Kollektivismus, noch das beziehungslose Nebeneinanderleben von Individuen verstanden werden. Vielmehr muss die menschliche Siedlung einer lebendigen Gemeinschaft entsprechen, welche lebt in der zwiefachen Beziehung ihrer Glider: Beziehung der Einzelnen unter sich und Beziehung der Einzelnen zum Ganzen.

Die „Charte de l'Habitat" sollte das Gestaltungsprinzip der Siedlung postulieren, in welcher die Gemeinschaft selber Gestalt annimmt. Aus Funktion, Technik und Emotion allein kann noch nicht die gültige Form entstehen; erst mit dem Wissen um die dem Menschen als solchem eigene Daseinsform der Gemeinschaft gelangt die Siedlung zur verbindlichen Gestaltung, zu jeder Aufgabe eigenen Fassung des Raumes, zur architektonischen Form. „Kunst ist weder Impression naturhafter Objektivität noch Expression seelenhafter Subjektivität, sie ist Werk und Zeugnis der Beziehung zwischen der substantia humana und der substantia rerum, des gestaltgewordene Zwischen. (Martin Buber: Urdistanz und Beziehung).

Mit einer Arbeit auf dieser Basis werden die CIAM, deren Tätigkeit immer dem Menschen als freiem Individuum und als verantwortungsvollem Glied der Gemeinschaft gewidmet war, die ersten 25 Jahre ihres Bestehens würdig beschliessen, indem sie unter dem Begriff der „Charte de l'Habitat" gleichzeitig der künftigen Aktivität das sinnvolle Ziel setzen.

CIAM Schweizergruppe Arbeitsgemeinschaft Basel

Rolf Gutmann Theo Manz